

UNIWERSYTET
MIKOŁAJA KOPERNIKA
W TORUNIU

ЛЬВІВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
імені Івана Франка

Z biegiem dolnej Wisły. Toruńsko-lwowskie spotkania na szlakach języka, historii i kultury

NARODOWA AGENCJA
WYMIANY AKADEMICKIEJ

Projekt finansowany przez Narodową Agencję Wymiany
Akademickiej w ramach programu „Promocja Języka Polskiego”
(umowa nr BJP/PJP/2024/1/00017/U/00001)

PROGRAM
PROMOCJA
JĘZYKA POLSKIEGO

LIST JAKO GATUNEK LITERACKI. KAZUS LISTU MIŁOSNEGO NA TLE EPOKI

Dr hab. Joanna Kulwicka-Kamińska, prof. UMK

LIST – DEFINICJE

UNIWERSYTET
MIKOŁAJA KOPERNIKA
W TORUNIU

NAWA
NARODOWA AGENCJA
WYMIANY AKADEMICKIEJ

ЛЬВІВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
імені Івана Франка

LIST – DEFINICJE

W życiu codziennym bardzo często posługujemy się słowem *list*. Jego charakterystyka semantyczna wydaje się prosta. Nadawca pisząc list, czy to w formie tradycyjnej czy e-mailowej, chce „coś” przekazać odbiorcy.

Lecz nawet w potocznym użyciu tego słowa, zawsze mamy na myśli też formę listu. Stąd współcześnie proponuje się, np. szablony i wzory listów, jak na stronie:

https://www.canva.com/pl_pl/listy/szablony/

gdzie widnieje komunikat:

Szukasz szablonu listu motywacyjnego, rekomendacji, wypowiedzenia lub listu do Świętego Mikołaja? Skorzystaj z naszych pięknych darmowych i konfigurowalnych szablonów listów!

LIST – DEFINICJE

Słownik języka polskiego

„pisemna wypowiedź skierowana do osoby lub instytucji; też: papier, na którym napisano tę wypowiedź”.

Encyklopedia PWN

„pierwszoosobowa, paraliteracka forma wypowiedzi pisemnej, cechującą się skonwencjonalizowanym układem (powinien on zawierać zwrot do adresata, datę i miejsce nadania, podpis nadawcy) oraz stosowaniem przyjętych w danej kulturze form grzecznościowych”.

Słownik terminów literackich:

„wypowiedź pisemna skierowana do określonego adresata, powiadamiająca go o czymś lub nakłaniająca do jakichś zachowań, najczęściej o charakterze prywatnym”.

WYZNACZNIKI LISTU

Wyznaczniki (Skwarczyńska „Teoria listu” 1975: 184):

- cel,
- osoba adresata lub grupy adresatów,
- stosunek wiążący piszącego z adresatem,
- osoba epistolografa,
- sytuacyjne okoliczności tworzenia listu oraz
- konwencje epistolograficzne

WYZNACZNIKI LISTU

Artykuł Moniki Tuszyńskiej pt. „List jako gatunek wypowiedzi – między funkcją praktyczną a estetyczną listu” analizuje list jako **formę komunikacji**.

Funkcje listu mają tu głównie zależeć od intencji nadawcy. Według badaczki **list może pełnić funkcję praktyczną, służąc jako narzędzie przekazu informacji, ale i funkcję estetyczną, będąc wyrazem artystycznej ekspresji**. Wybór funkcji zależy od celu, jaki chce osiągnąć nadawca, co wpływa na formę i treść listu. Ponadto, Tuszyńska zauważa, że **list jest gatunkiem piśmienniczym o dużej plastyczności**, co pozwala na różnorodne jego formy i adaptacje w zależności od kontekstu i zamiaru nadawcy.

FUNKCJE LISTU

Najważniejszymi funkcjami listu są: komunikacja, informacja oraz „realizacja potrzeby rozmowy (czy szerzej: interakcji), ludzi oddalonych od siebie. Funkcje te przejawiają się w określonych aktach mowy, w których realizowana jest określona intencja nadawcy i których rezultat stanowi dokonanie pewnej czynności. Ze względu na tę intencję komunikacyjną, wyróżniamy następujące akty mowy: **asertywy, dyrektywy, komisywy, ekspresywy oraz deklaratywy.**

List jawi się tu zatem jako forma pisemnej komunikacji, która służy nie tylko do przekazywania informacji, ale też, co istotne, do wyrażania myśli, uczuć, życzeń, jak również do utrzymywania kontaktów osobistych lub zawodowych. Może przybierać różne formy w zależności od celu, kontekstu oraz intencji nadawcy. Co szczególnie interesujące, **list może mieć też formę literacką. Warto wziąć to pod uwagę, gdy rozpatrujemy list wpisujący się w konwencję epoki.**

HISTORIA LISTU

Starożytność

Mezopotamia i Egipt – najstarsze znane listy pochodzą z III wieku p.n.e. i były pisane na glinianych tabliczkach w języku sumeryjskim oraz egipskich papirusach.

Grecja i Rzym – listy pełniły nie tylko funkcję oficjalnych dokumentów, ale były też formą przekazu myśli filozoficznej czy literackiej rozważań (np. listy Platona, Cyserona, Seneki).

[illegible]

HISTORIA LISTU

Średniowiecze

Kościół i władza monarsza – w związku z rozwojem kultury chrześcijańskiej i funkcjonowaniem różnych instytucji kościoła katolickiego i państwa nastąpił też rozwój epistolografii. Powstawały wówczas wykorzystywane do dyplomacji i spraw administracyjnych listy papieży, biskupów i królów.

Świeccy – szczególnie zaznacza się tu obecność listów rycerskich i miłosnych, charakterystycznych dla kultury dworskiej.

Renesans i Barok

Następuje dalszy rozwój epistolografii. Są to listy urzędowe, listy z wyjazdów dyplomatycznych czy dokumentujące podróże. Nadto list rozwija się jako forma literacka – można tu wskazać np. listy Jana Kochanowskiego, listy królewskie czy listy króla Jana III Sobieskiego do żony Marii.

HISTORIA LISTU

UNIWERSYTET
MIKOŁAJA KOPERNIKA
W TORUNIU

NAWA
NARODOWA AGENCJA
WYMIANY AKADEMICKIEJ

ЛЬВІВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
імені Івана Франка

HISTORIA LISTU

Oświecenie

Jest to czas rozwoju różnych gatunków listu. Powstają listy filozoficzne i polityczne, jak np. Woltera, Rousseau. Następuje wyraźny wzrost roli listów osobistych i miłosnych.

Tworzone są też powieści epistolarne, jak np. „Cierpienia młodego Wertera” Goethego.

XIX i XX wiek

Listy są tu szczególnymi źródłami historycznymi i literackimi, np. listy Mickiewicza, Norwida, Chopina).

Dzięki rozwojowi poczty następuje prawdziwy rozkwit korespondencji prywatnej.

Współczesność

Spadek popularności listów papierowych na rzecz e-maili, SMS-ów i komunikatorów internetowych.

Jednak list, mimo rozwoju technologii, pozostaje ważnym gatunkiem wypowiedzi i formą komunikacji, szczególnie w literaturze i kulturze, stąd zaznacza się również powrót do listów w formie artystycznej i literackiej, np. są publikowane listy znanych postaci.

HISTORIA LISTU

UNIwersYTET
MIKOŁAJA KOPERNIKA
W TORUNIU

ЛВІВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
імені Івана Франка

KLASYCZNA STRUKTURA LISTU

- 1. Miejsce i data** Zwykle umieszcza się je w prawym górnym rogu lub po lewej stronie.
- 2. Nagłówek (zwrot do adresata)** Może przybrać postać formalną i nieformalną, np. **Marysiu**, (list prywatny); **Drogi Janie**, (list prywatny); **O Bogini!**, **O moja Najukochańsza!** (list prywatny, miłosny); **Szanowny Panie Profesorze**, (list oficjalny)
- 3. Wstęp** Krótkie wprowadzenie, w którym nadawca może, np. nawiązać do wcześniejszej korespondencji czy też wyjaśnić powód pisania listu. Często przybiera formę: „W pierwszych słowach mojego listu...”
- 4. Rozwinięcie (treść główna)** Jest to najważniejsza część listu, w której nadawca prezentuje swoje myśli, informacje, pytania. Opisuje tu wydarzenia, dzieli się emocjami czy uczuciami. W liście formalnym przedstawia zaś argumentację na rzecz realizowanego celu listu.
- 5. Zakończenie** Podsumowanie listu, w którym nadawca może, np. wyrazić nadzieję na odpowiedź, życzyć czegoś adresatowi, przypomnieć cel listu.
- 6. Pożegnanie i podpis** Pozdrawiam serdecznie; Z wyrazami szacunku; Twój serdeczny kolega. Podpis: **Jan Nowak**

KLASYCZNA STRUKTURA LISTU

Wzór listu prywatnego [Miejscowość, data]

Drogi Piotrze!

.....[Treść listu].....

Całuję

.....

PS.

Wzór listu oficjalnego [Miejscowość, data]

[Dane nadawcy]

.....

.....

[Dane adresata]

.....

.....

Szanowny Panie,

.....[Treść listu].....

Z poważaniem

.....

RODZAJE LISTU

Współcześnie wyróżnia się głównie:

list prywatny, list urzędowy (oficjalny), list naukowy i list literacki.

Jednak bardziej szczegółowy podział uwzględnia różne kryteria. I tak, **ze względu na cel i funkcje** wyróżniamy wspomniany już **list urzędowy**, dalej: **list służbowy** (stosowany w biznesie, zawiera sprawy zawodowe i często ma charakter formalny), **list motywacyjny** (dokumenty aplikacyjne, w których nadawca uzasadnia swoją kandydaturę na dane stanowisko), **list gratulacyjny i kondolencyjny** (np. z okazji awansu lub po stracie bliskiej osoby). Biorąc pod uwagę **formę i styl** są to: **list literacki** (może być fikcyjny lub rzeczywisty, często wykorzystywany w literaturze, np. **listy miłosne, filozoficzne, epistolarne powieści**), **list otwarty** (publikowany w prasie lub Internecie, adresowany do szerokiego grona odbiorców, często m charakter społeczny lub polityczny), **list elektroniczny** (nowoczesna forma listu, stosowana zarówno prywatnie, jak i zawodowo). Z kolei **ze względu na odbiorcę** jest to: **list do osób prywatnych, list do instytucji i firm, list do redakcji** czy nawet **list do przyszłości**, tj. np. pisany do samego siebie i otwierany po latach.

LISTY Z EPOKI

Listy od wieków pełniły ważną rolę w komunikacji, literaturze i historii. W zależności od epoki miały różne funkcje i styl, ważne dla współczesnych.

W starożytności jako przykład można wskazać **Listy Cycerona**, rzymskiego mówcy i filozofa, które ukazywały i komentowały życie polityczne i osobiste epoki.

W średniowieczu były to listy królewskie i dyplomatyczne jak np. **listy Władysława Jagiełły** do papieża czy listy miłosne rycerze i dam dworu.

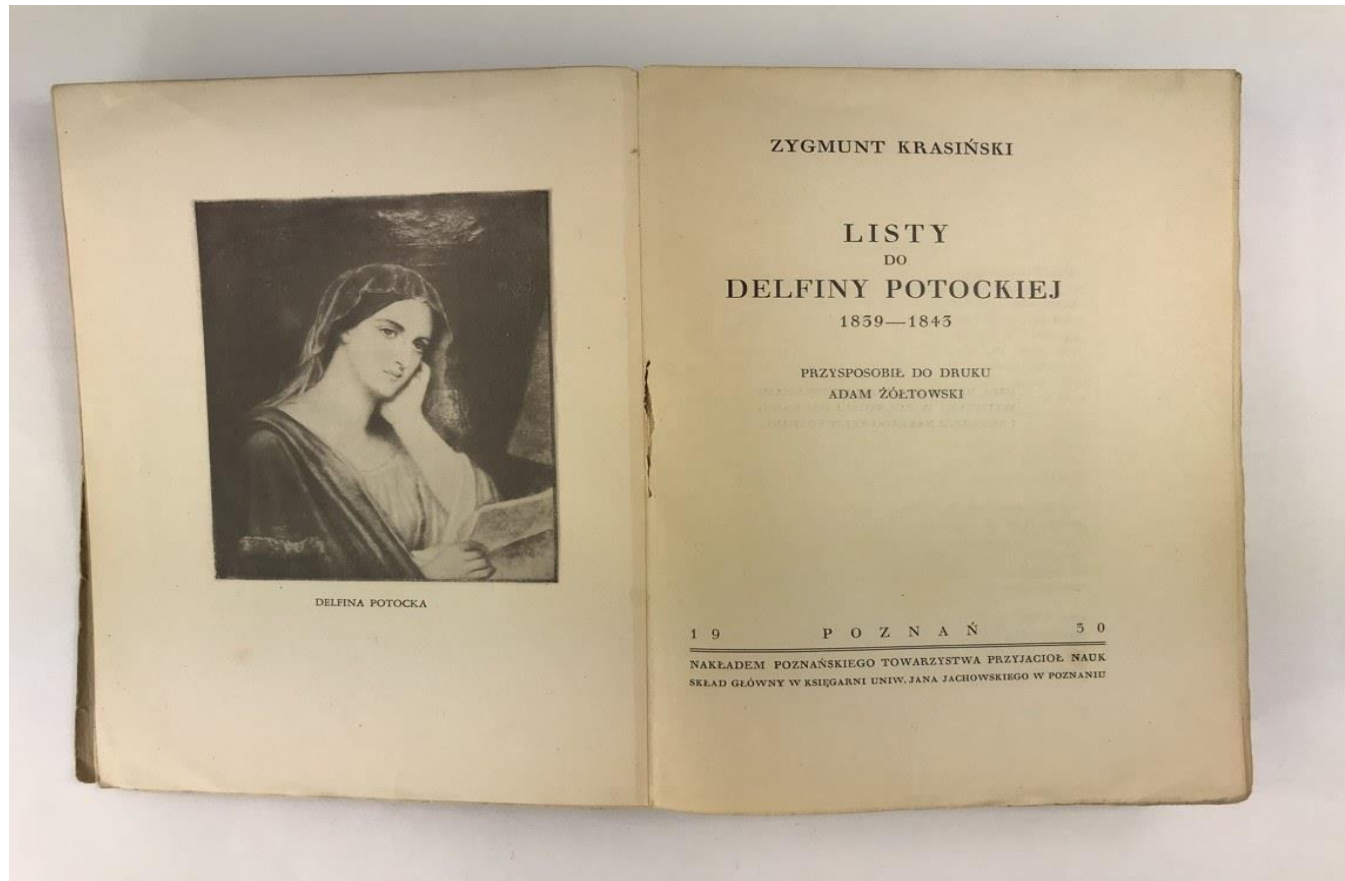
W renesansie można wskazać szczególną rolę **listów Erazma z Rotterdamu**, który promował w nich humanizm.

W oświeceniu np. krytyczne wobec władzy i Kościoła **listy Woltera** czy pełne satyry i humoru **listy biskupa Ignacego Krasickiego**.

W romantyzmie uwagę zwracają **listy Adama Mickiewicza**, ukazujące życie na emigracji i przemyślenia poety, **listy Fryderyka Chopina**, opisujące emigrację paryską.

W XX wieku ważną rolę odgrywały np. **listy Marii Skłodowskiej-Curie**, przedstawiające jej życie i pracę naukową.

KAZUS LISTU MIŁOSNEGO NA TLE EPOKI. LISTY ZYGMUNTA KRASIŃSKIEGO DO DELFINY POTOCKIEJ

KAZUS LISTU MIŁOSNEGO NA TLE EPOKI. LISTY ZYGMUNTA KRASIŃSKIEGO DO DELFINY POTOCKIEJ

Koncentruję się na analizie językowo-stylistycznej listów Zygmunta Krasińskiego na tle romantyzmu, ponieważ **stylistyczne i językowe cechy korespondencji w dużej mierze odbijają styl tej epoki**. Są to:

- podporządkowanie się teorii listu - wyznania;
- odpowiedni dobór tematów, głównie z dziedziny filozofii, polityki, sztuki;
- odzwierciedlenie koncepcji romantycznej miłości i romantycznych kochanków;
- posługiwanie się językiem właściwym poezji (hieratyzacja stylu);
- zachowanie preferowanej przez epokę luźnej kompozycji listu.

KAZUS LISTU MIŁOSNEGO NA TLE EPOKI. LISTY ZYGMUNTA KRASIŃSKIEGO DO DELFINY POTOCKIEJ

Najbardziej sformalizowane części listu to:

nagłówek, podpis oraz sposób datowania.

NAGŁÓWEK

Znaczenie nazwy najbardziej indywidualizuje się w przypadku zastosowania **imienia własnego**. W listach bardzo rzadko występuje imię Delfina, najczęściej jest to jego angielski (Dialy) bądź francuski (Didysz) odpowiednik. Oprócz imion własnych funkcję charakteryzującą pełnią też **określenia i nazwy przerośnięte**. Krasiński bardzo często nazywa swoją ukochaną aniołem, np.:

„Droga moja, jedyny aniele mój” (33)

KAZUS LISTU MIŁOSNEGO NA TLE EPOKI. LISTY ZYGMUNTA KRASIŃSKIEGO DO DELFINY POTOCKIEJ

NAGŁÓWEK

Znaczenie nazwy własnej intensyfikują przymiotniki, które nie tylko charakteryzują ukochaną Dyszę, wyrażają pełen czci i miłości stosunek poety do niej, ale również wskazują na stopień zażyłości i bliskości kochanków, np.:

- „Droga, najukochańsza, bardzo maleńka Didysz!” (8),
- „Moja najdroższa i najlepsza Dysz!” (27) itp.

Zatem wykładnikami imienia w listach stają się przymiotniki, a także odpowiednie zaimki. Najbardziej afektywne są bowiem wszelkie nazwy przenośne, szczególnie nazwy relacyjne, powstałe drogą przenośni kategoryjnej, tzn. użycia przymiotnika w funkcji rzeczownika. Krasiński szczególnie często używa przymiotnika: *droga*, zarówno w funkcji rzeczownika, jak i określenia nazwy własnej, np.:

- „Droga, najlepsza, wiecznie pożądana!” (26),
- „Droga i najlepsza, wspomniana ciągle!” (29);
- „Najdroższa i najniesprawiedliwsza moja!” (34) itd.

KAZUS LISTU MIŁOSNEGO NA TLE EPOKI. LISTY ZYGMUNTA KRASIŃSKIEGO DO DELFINY POTOCKIEJ

NAGŁÓWEK

Poeta często opuszcza nagłówek listu, co nie wpływa jednak ujemnie na spójność tekstu, gdyż od razu wprowadza adresatkę w sytuację dialogu, co sugeruje umiejętność nawiązania z nią bezpośredniego kontaktu, np.:

- „Widzisz, moja droga Dysz, że mój stary powóz dokonuje cudów waleczności...” (38),
- „Jaka pogoda d'oriental zaffiro. Czemu Cię tu nie ma?...” (1),
- „Dopierom co Twój list odebrał. Obiecujesz o 9–tej być ze mną razem” (58).
- „Ni wyrazić, ni opisać, na to mowy nie ma, na to łyzy tylko mam, droga, najdroższa Didysz moja!” (12).

KAZUS LISTU MIŁOSNEGO NA TŁE EPOKI. LISTY ZYGMUNTA KRASIŃSKIEGO DO DELFINY POTOCKIEJ

NAGŁÓWEK

„Oto! paż mój magnetyczny,
Ze snów ulan, lotny, śliczny,
Strojny w strojne cinquecento!
Co w Wigilii same święto
Stąd się wybrał i tam staje,
Jak sen przebiegł Francji kraje
I Didyszy list oddaje!” (56)

Listy przeplatane wierszem charakteryzują się więc pewnym odcieniem żartobliwości. W takiej funkcji posługiwano się nimi w okresie preromantyzmu i romantyzmu.

UNIwersytet
MIKOŁAJA KOPERNIKA
W TORUNIU

NARODOWA AGENCJA
WYMIANY AKADEMICKIEJ

ЛВІВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
імені Івана Франка

KAZUS LISTU MIŁOSNEGO NA TŁE EPOKI. LISTY ZYGMUNTA KRASIŃSKIEGO DO DELFINY POTOCKIEJ

ZAKOŃCZENIE

„Niech Cię Bóg strzeże i wszyscy jego anieli [...] Proszę Cię, Dysz, poradź się doktora jakiego o to strzykanie, proszę Cię” (37);

„Niech Cię Bóg strzeże od wszelkiej choroby. Tuszę, że już Cię ten list zdrową zastanie i że nie w łóżku czytać go będziesz. Ja sam nie bardzo zdrow i spleen mnie chwyta. Do obaczenia” itd. (51)

„Ściskam Cię z serca całego, łez pełnego i bólu. Kocham Cię w utrapieniu, w rozpacz, w nieszczęściu i jestem Twój, Twój i duch mój jest z Tobą!” (12),

„..., ciągle o Tobie myślę i tęsknię do Ciebie, kocham Cię, kocham całym duchem moim. Do obaczenia” (55).

„Dialy, kochaj mnie; pomyśl, pomyśl, że co dzień mi gorzej. Do obaczenia, Ty najlepsza, Ty najdroższa, Ty biedna, kochana moja — Do obaczenia!” (14).

„Wzdycham do Twojej twarzy i Twojego rozumu jak do wolności więzień, jak dusza pokutująca do zbawienia, jak do ojczyzny góral, jak do Karlsbadu p. Kołomyjska, jak majtek do lądu, jak wędrowiec do fontanny, jak wygnaniec do domu, jak duch rozdzielony do powrotu w siebie! Do obaczenia” (28).

KAZUS LISTU MIŁOSNEGO NA TŁE EPOKI. LISTY ZYGMUNTA KRASIŃSKIEGO DO DELFINY POTOCKIEJ

ZAKOŃCZENIE

„Zwykle wszystkie tego świata miłości walkę za koniec mają, jak tylko ból nastanie, kończą się, bo szczęście za cel swój uważają, a w tym jest ich straszna gruba pomyłka. Prawdziwego kochania celem jest kochanie!” (16).

„Boś Ty duchem kochanym mi, Diale, i równaś nieskończoności światów” (6) oraz

„Dobra-noc, Ty najlepsza moja, Ty dobro, którego nikt mi nie odejmie! Ty na ziemi absolutum głębi serca mego!” (48).

- „Chodź, wracaj do mnie, niech Cię przycisnę do serca!” (7).
- W zakończeniu poeta wyraża też wdzięczność wobec ukochanej za jej uczucia i przywiązanie. Miłość odwzajemniona sprawia, że czuje się on szczęśliwy:
- „Bóg Cię strzeż, Bóg Ci zapłać za szczęście, któreś mi dała” (8).

Użyte przez niego określenia bardziej odpowiadają duchowi epoki niż rzeczywistości

KAZUS LISTU MIŁOSNEGO NA TLE EPOKI. LISTY ZYGMUNTA KRASIŃSKIEGO DO DELFINY POTOCKIEJ

Listy Krasińskiego są tak skomponowane, że przeważnie na wstępie i w zakończeniu poeta wprost mówi o tym, co czuje do Delfiny. Jest to ważne, ponieważ celem i istotą listu miłosnego jest powiadomienie osoby ukochanej o własnych uczuciach.

Bardziej rozbudowane są z reguły zakończenia listów, które stanowią puentę wcześniejszych rozważań poety.

Zdarza się, że Krasiński nie wyodrębnia graficznie nagłówek listu, wstępu czy jego zakończenia, ale i wówczas ich granice są dla czytelnika wyczuwalne. Niekiedy listy są pozbawione zakończeń, ale zdarza się to bardzo rzadko. Powodem są rozbudowane rozważania filozoficzne albo opisy, którymi poeta zamyka list.

KAZUS LISTU MIŁOSNEGO NA TŁE EPOKI. LISTY ZYGMUNTA KRASIŃSKIEGO DO DELFINY POTOCKIEJ

ZAKOŃCZENIE

Krasiński, zanim złoży swój podpis, używa często konwencjonalnego zwrotu: „do obaczenia”.

Niekiedy poeta posługuje się zwrotami „do jutra” lub „do widzenia”, np.:

- „Do widzenia Dialy za dni niewiele. Do jutra, Dialy” (46).

Ciekawe w stosunku do przytoczonych formuł pożegnania, jest zakończenie listu 25:

- „.... pióro mi z rąk wypada, w Bayreuth dokończę!”.

KAZUS LISTU MIŁOSNEGO NA TŁE EPOKI. LISTY ZYGMUNTA KRASIŃSKIEGO DO DELFINY POTOCKIEJ

PODPIS

Krasiński podpisuje się zwykle imieniem, jego skrótem lub po prostu inicjałem. Niekiedy nie podpisuje się wcale, ale potwierdza to jeszcze bliższy związek z Delfiną. Obok imienia używa poeta zaimka dzierżawczego, by wyrazić swoje oddanie ukochanej, np.:

- „Twój na zawsze Zygmunt” (18),
- „Twój do zgonu Zygmunt” (23),
- „Twój Zyg.” (9).

Niekiedy do imienia własnego dodaje epitety, określające jego nastrój, sytuację w jakiej się znalazł, np.:

- „Twój biedny, na zawsze Twój Z.” (38),
- „Twój nieszczęsny Zyg.” (21).

Podpis pełni w liście istotną funkcję, ponieważ przez użycie odpowiednich określeń przez nadawcę zostaje narzucona adresatowi wizja jego osoby.

Podpis wyraża też stosunek nadawcy do adresata. Krasiński dzięki stosowanej formie podpisu podkreśla relację uczuciową między nim i Delfiną oraz **kreuje siebie na nieszczęśliwego, romantycznego kochanka**.

KAZUS LISTU MIŁOSNEGO NA TŁE EPOKI. LISTY ZYGMUNTA KRASIŃSKIEGO DO DELFINY POTOCKIEJ

MIEJSCE I CZAS

Zagadnieniem związanym z czysto formalną stroną listu, jest **określanie daty i miejsca jego napisania**. Nie ma takiego listu, którego poeta nie opatrzyłby datą.

- „[Rzym], środa, 10-go marca 1841” (2).

Zdarza się, że poeta opuszcza nazwę dnia tygodnia. Innym razem zmienia kolejność podawania informacji, np.:

- „Rzym, 1841, 22-go marca, poniedziałek” (8).

Zgodnie z panującą wówczas konwencją podaje łacińską nazwę miesiąca:

- „Monachium, 21 decembra 1841” (57).
- „Wildungen, księstwo Waldeck, szczyt góry, 2-gie piętro gospody, 26 lipca, poniedziałek, 1841” (20) oraz dokładnego czasu pisanie listu, np.:
- „1841, Wildungen, 12-go augusta, 12-ta w nocy” (24),
- „Teplitz, 1841, 4-go septembra, 10-ta z rana” (32) itd.

Czasem wydaje się, jakby poeta bawił się podawaniem dat, np.:

- „Bożego Narodzenia Świąt dzień 1-szy [25 grudnia] 1841 r., Munich” (59).

KAZUS LISTU MIŁOSNEGO NA TLE EPOKI. LISTY ZYGMUNTA KRASIŃSKIEGO DO DELFINY POTOCKIEJ

FORMA LISTU

Poeta zatem z dużą inwencją twórczą podchodził zarówno do formy zapisu daty, jak też nagłówków listów oraz ich zakończeń. Każda z tych części spełniała określoną funkcję, nadaną jej przez poetę i była dla niego tak samo ważna jak treść listu.

Szczególną wagę przywiązywał poeta do zakończeń, które podporządkowane były ogólnemu celowi miłosnej korespondencji: zapewnieniu o uczuciach i wyrażeniu pragnienia wzajemności.

KAZUS LISTU MIŁOSNEGO NA TLE EPOKI. LISTY ZYGMUNTA KRASIŃSKIEGO DO DELFINY POTOCKIEJ

ADRESAT

Podstawowe kryteria porządkujące całość materiału listowego i pozwalające sklasyfikować treść korespondencji mogą być oparte jedynie o **teorię listu jako rodzaju literackiego** (Skwarczyńska 1937: 17).

Celem większości rodzajów literackich jest budzenie uczuć estetycznych i za ich pośrednictwem uzyskiwanie określonych zamierzeń. Cel praktyczny w liście, to głównie taki przekaz uczuć czy myśli, które odbiorca przyswoi sobie zgodnie z intencją nadawcy. Pierwszym i podstawowym zagadnieniem jest więc celowość listu.

Dla oceny wartości listu ważne jest: czy i w jaki sposób autor osiągnął zamierzony cel listu. Podstawową kwestią, zasługującą na rozważenie jest zatem to, co S. Skwarczyńska określa terminem **współautorstwa adresata** (Skwarczyńska 1937: 73). To, kim jest w swojej osobowości adresat i to, co z osobowości autora i adresata wnika w ich stosunek patronujący listowi, decyduje o jakości listu oraz o jego akcencie dynamicznym. Epistolograf musi dostosować się odpowiednio do psychiki odbiorcy. Ze względu na odbiorcę powinien zmodyfikować treść, formę oraz ujęcie stylistyczne. W zależności od tego, do kogo się pisze, pewne informacje się podaje, inne natomiast pomija.

KAZUS LISTU MIŁOSNEGO NA TLE EPOKI. LISTY ZYGMUNTA KRASIŃSKIEGO DO DELFINY POTOCKIEJ

ADRESAT

Adresatką listów Z. Krasińskiego jest Delfina Potocka, kochanka poety. Poeta niejednokrotnie stwierdza, że zna doskonale swoją ukochaną:

- „..., Ty jedna, wyglądasz jak Rzeczywistość znana do głębi i ukochana...” (8);
- „..., powiadam Ci, że krom tych kilku nieznaczących myłeczek Ty masz dar ślicznego spolszczania myśli Twoich...” (19).

Znając bardzo dobrze kobiecą psychikę, poeta uwypukla to, co w Delfinie najlepsze. Kreuje Delfinę na idealną, romantyczną kochankę i stąd czytelnik listów nie może brać dosłownie podanej przez poetę charakterystyki jej osobowości. Widać tu wyraźnie **wpływ tradycji petrarkistowskiej: Dialekty to anioł, bóstwo, bogini.** Ukochana Sifysa przedstawia się oczom czytelnika jako postać nierzeczywista, „z mgły i wyobraźni poety ulana”. **Takie jej przedstawienie było zgodne z panującą konwencją. Romantycy lubowali się w opisach postaci anielskich, czystych, niewinnych, obdarzonych olśniewającą urodą i niezwykłym charakterem.**

KAZUS LISTU MIŁOSNEGO NA TLE EPOKI. LISTY ZYGMUNTA KRASIŃSKIEGO DO DELFINY POTOCKIEJ

ADRESAT

Krasiński nie uprzedzał, nie przygotowywał Delfiny do odbioru trudnych intelektualnie treści. Wydaje się, jakby prowadził pogawędkę z przyjacielem-filozofem, np. w liście 47, pisze:

„Wczoraj w wieczór Twój list pełny pokoju i miłości odebrałem, owiał mnie świętością jakąś i powagą niesłychaną, rzadko co w życiu prawdziwszego, wznioślejszego i piękniejszego czytałem. Zdawało mi się, że czytam pojęcie miłości absolutnej w Schellingu lub św. Tomaszu, ale nie á Kempis, tylko w tym, który był z Akwinu i całą teologię katolicką wyrobił. Tylko w tym nie zgadzam się z Tobą, Dialektycy, by Bóg nie potrzebował naszej miłości!”

dalej przechodzi do długiego wykładu na temat miłości, odwołując się przy tym do listu św. Pawła do Koryntian. W listach nie stronił więc od długich i trudnych wywodów filozoficznych, politycznych oraz rozważań natury moralnej, które przerastały możliwości percepcyjne Delfiny. S. Skwarczyńska stwierdza: „Gdy korespondentów łączy miłość, często zaślepia ona mężczyznę i dyktuje mu listy o wybujałym, obcym psychice kobiety elemencie intelektualnym” (1937: 82).

KAZUS LISTU MIŁOSNEGO NA TŁE EPOKI. LISTY ZYGMUNTA KRASIŃSKIEGO DO DELFINY POTOCKIEJ

ADRESAT

Wyraźny wpływ na korespondencję Krasińskiego wywarł **rozpowszechniony w romantyzmie list - wyznanie**.

- „Coraz czarniejsza melancholia mnie obarcza, coraz mniej krwi w żyłach moich, coraz mniej skler w mózgu [...] Tak czuję, w takim stanie jestem, w opłakanym, nieprawdaż? Powiedz, czy to choroba? Czy to długich cierpień ostateczny skutek?” (23).

Takich i podobnych sformułowań jest w listach wiele. Wydaje się, że Delfina dopełnia jedynie obraz poety, który pragnie i potrzebuje kochanki–anioła, czulej opiekunki dla ukojenia wewnętrznego bólu:

- „To strach, jak dotkliwie czuję głupstwo wsuwające się do duszy mojej, chciałbym przed tym widmem uciec, schronić się pod stopy Twoje, jak to mówią, pod spódnice, jak dziecko przerażone” (10).

Poeta jawi się więc jako typowy egocentryk, kreujący siebie na nieszczęśliwe dziecko swojej epoki.

KAZUS LISTU MIŁOSNEGO NA TŁE EPOKI. LISTY ZYGMUNTA KRASIŃSKIEGO DO DELFINY POTOCKIEJ

TEMATY

Poruszane przez poetę tematy wiernie odpowiadają konwencjom epoki, w której tworzył. W listach występuje luźny układ elementów treściowych. Poeta odrzuca racjonalne i schematyczne planowanie tego, co stanowi zawartość listu. O wyborze tematów oraz ich kolejności decyduje czynnik asocjacyjny. W epoce romantyzmu luźna kompozycja listu stała się programem opartym na zasadzie burzenia wszystkiego, co wiązało się z racjonalizmem. Charakterystyczny dla tej epoki był łańcuchowy układ treści, umożliwiający swobodne przechodzenie z tematu na temat (Skwarczyńska 1937: 208–209).

Korespondencję Krasińskiego można zaliczyć do kategorii listów wielotematowych jednopłaszczyznowych, jak to definiuje S. Skwarczyńska (1937: 199–200).

KAZUS LISTU MIŁOSNEGO NA TLE EPOKI. LISTY ZYGMUNTA KRASIŃSKIEGO DO DELFINY POTOCKIEJ

TEMATY

Listy Krasińskiego to historia miłości dwojga nieszczęśliwych kochanków. Tragizm ich związku tkwi w tym, że nie mogą widywać się tak często i długo, jak by tego pragnęli. Jednakże **związek uczuciowy romantycznych kochanków musiał być nieformalny, otoczony aurą tajemniczości, nie akceptowany przez rodzinę i przyjaciół, pełen wzlotów i upadków, a mimo to trwający dzięki sile uczucia**. Poeta pisze o swoich uczuciach w sposób bezpośredni, nazywając je wprost: w analizowanych przeze mnie 60 listach 40 razy występuje leksem MIŁOŚĆ (w znaczeniu erotycznym), a 80 razy KOCHAĆ. Wiele też w tekście frazeologizmów z użyciem leksemów: SERCE, DUSZA.

KAZUS LISTU MIŁOSNEGO NA TLE EPOKI. LISTY ZYGMUNTA KRASIŃSKIEGO DO DELFINY POTOCKIEJ

TEMATY

Krasiński powiadamia Delfinę o tym, co czuje, używając języka właściwego poezji.

Takiemu przedstawieniu miłości służy **nagromadzenie odpowiednich epitetów**, np. *wieczny, nieśmiertelny, głęboki, granitowy, twardy, rozumny, święty* itp.

Uczucie może być także sugerowane **za pomocą obrazu metaforycznego**.

Krasiński używa w listach wielu **wyrażeń metaforycznych**, np. „morze wieczności”, „taśma uczuć”, **metonimii**, np.: „Kocham Cię i przyciskam do serca” (6); **personifikacji**, np.: „... to nasze my takim sposobem się rodziło i na świat wschodziło, nowa istota, nowe stworzenie, które tak jak wszystko, co się rodzi i żyje, musiało się później rozwijać...” (56); **peryfraz**, np.: „..., miejmy każdy dla drugiego święty, nienaruszony przybytek w głębi serca” (12). Wiele jest też w listach **porównań**, np.: „serce białe i wonne jak konwalia” (21), „.... podejrzliwość i nieufność [...] jak żołnierze na straży...” (21) itp.

Ze składniowych środków stylistycznych najczęściej używanymi są: pytania retoryczne i zdania wykrzyknikowe, które ożywiają treść listów i są wyrazem silnie przeżywanych uczuć i emocjonalnego napięcia. Ponadto poeta posługuje się często **sentencjami**, np.: „Nie na weselu, ale na przywiązaniu miłość stoi” (22) itp.

KAZUS LISTU MIŁOSNEGO NA TŁE EPOKI. LISTY ZYGMUNTA KRASIŃSKIEGO DO DELFINY POTOCKIEJ

TEMATY

Miłość uprawnia poetę do daleko idącego odkrywania swojego wnętrza, co pociąga za sobą oderwanie się od świata, jakby zapomnienie o duchowej obecności drugiej osoby w liście. Poeta chcąc utrwalić swoje przeżycia zaczyna prowadzić monolog w formie dziennika i ta twórczość, pozornie tak intymna, staje się w rezultacie hołdem miłości i w tej postaci jest przekazywana. Krasiński nie tylko **wprowadza w obręb listu formę dziennika, ale również pamiętnika, będącego swobodnym wyznaniem o sobie i dla siebie.**

- „Świat dziś podobny do kostnicy w Rapperswil - mgła i mgła, i mgła, serce moje pękło wczoraj...” (37).

Cały świat nabiera barw, gdy w pobliżu jest Delfina:

- „Najwyższa zachodziła harmonia między tym, co się w nas działo, i tym, co Bóg był wkoło nas porozprzestrzeniał!” (56).

UNIWERSYTET
MIKOŁAJA KOPERNIKA
W TORUNIU

NARODOWA AGENCJA
WYMIANY AKADEMICKIEJ

ЛВІВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
імені Івана Франка

KAZUS LISTU MIŁOSNEGO NA TLE EPOKI. LISTY ZYGMUNTA KRASIŃSKIEGO DO DELFINY POTOCKIEJ

TEMATY

Analiza estetyczna listu musi określić: jakiego typu jest jego treść i odpowiedzieć na pytanie, czy epistolograf ma tendencję do popadania w schemat opisu, opowiadania, informacji etc. (Skwarczyńska 1937: 124–125).

Poeta w listach mógł ukazywać przeszłe wydarzenia bądź wybiegać myślami i wyobraźnią w przyszłość. Historia miłości Dially i Siżysa, żywa przed oczyma czytelnika, toczy się na trzech płaszczyznach: przeszłości (spotkania i wspólne spędzanie czasu), teraźniejszości (stany emocjonalne i przeżycia rozłączonych kochanków) i przyszłości (plany i projekty). Krasiński operuje przy tym: opisem, wspomnieniem i opowiadaniem projektującym.

UNIWERSYTET
MIKOŁAJA KOPERNIKA
W TORUNIU

NARODOWA AGENCJA
WYMIANY AKADEMICKIEJ

ЛВІВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
імені Івана Франка

KAZUS LISTU MIŁOSNEGO NA TLE EPOKI. LISTY ZYGMUNTA KRASIŃSKIEGO DO DELFINY POTOCKIEJ

TEMATY

W opisach przyrody używa poeta słownictwa typowego dla poezji romantycznej; występują tu: nazwy ciał niebieskich (słońce, księżyc, gwiazdy), nazwy drogich kamieni (perły, rubiny, korale), nazwy naturalnych obiektów topograficznych, zwłaszcza odznaczających się niedostępnością i tajemniczością (góry, skały, przepaści, jeziora). Z takim samym kunsztem, który jest widoczny w opisach przyrody, oddaje poeta krajobraz własnej duszy i przeżywanych stanów emocjonalnych:

- „Cały ranek dziś czułem się na wysokościach ducha mojego, myśli i słowa splatały mi się w wieniec kwiatów, a czasem jak grom uderzyły! Było mi błękitno–dobrze! A teraz dysonans ostry, przykry, gorzki, niepojęty jak gwizd węża rozerwał mi tę harmonię” (48).

KAZUS LISTU MIŁOSNEGO NA TLE EPOKI. LISTY ZYGMUNTA KRASIŃSKIEGO DO DELFINY POTOCKIEJ

TEMATY

Krasiński w listach do Delfiny operuje też często wspomnieniem. Wspomnienie jest jedną z form opowiadania.

Poeta przywołuje te chwile, które spędził wspólnie z Delfiną, poczynając od momentu ich pierwszego spotkania i razem spędzonej pierwszej wigilii przez odbywane wspólnie z nią podróże, przejażdżki konne, pływanie łódką po jeziorze, długie nocne rozmowy, aż po rozstania i spowodowane przez nie przeżycia emocjonalne. Krasiński, oprócz czasu przeszłego, używa także czasu teraźniejszego historycznego (*praesens historicum*), by wspomnienia nie były „jak zasuszony kwiat w pamiętniku”, ale by tętniło w nich życie. Poeta więc pisze:

- „... słyszę oddech Twój...” (37),
- „Widzę jeszcze tu w tym samym oknie Twoją twarz, okrążoną rozpuszczonymi włosy” (14) itd.

Element temporalny opowiadania może być w pewnych wypadkach przerzucony w przyszłość, wtedy jest to opowiadanie projektujące bądź marzenie.

KAZUS LISTU MIŁOSNEGO NA TŁE EPOKI. LISTY ZYGMUNTA KRASIŃSKIEGO DO DELFINY POTOCKIEJ

TEMATY

Poeta, aby osiągnąć ów stan duchowej bliskości posługuje się snem i magnetyzmem. Tworzą one wokół listów aurę parapsychologicznego kontaktu. Poeta pragnął oddziaływać na Delfinę przez szczegółowe opisy swych marzeń sennych, tworzenie filozoficznych i religijnych perspektyw dla oniryzmu oraz przez traktowanie niektórych snów jako znaków od ukochanej. Jeden ze snów Delfiny inspirował poetę, by na poetycki obraz ukochanej rzucić światło nadzmysłowości:

- „Cóż za sen dziki Tyś miała, i czemu mi go nie opowiadasz? Jasnowidząca z Provost coś podobnego mówi o pozostaniu jeszcze na chwil kilka Nervengeist przy ciele po śmierci” (50).

KAZUS LISTU MIŁOSNEGO NA TŁE EPOKI. LISTY ZYGMUNTA KRASIŃSKIEGO DO DELFINY POTOCKIEJ

TEMATY

Reakcja przeciw klasycystycznym kanonom XVIII w. kazała romantykom zamykać w listach rzeczy najważniejsze: „przędzę myśli i uczuć kwiaty” (Skwarczyńska 1937: 120). Kryterium ważności treści realizuje się w dużej mierze przez dobór odpowiednich dla listu tematów. Krasiński respektuje owe kryteria i jest im podporządkowany. W listach poety znajdujemy zatem czysto teoretyczne rozważania na temat miłości (16, 47), wolności (19), procesu starzenia się człowieka (22), teorii magnetyzmu i powstania ziemi (49), systemu Hegla (50), rozpraw naukowych, np. „Die Erde als Organismus” (18) itp.

KAZUS LISTU MIŁOSNEGO NA TLE EPOKI. LISTY ZYGMUNTA KRASIŃSKIEGO DO DELFINY POTOCKIEJ

TEMATY

Czasem opisuje pewne zdarzenia salonowe i spotkania z przyjaciółmi. Poeta czyni to z dużym poczuciem humoru, ale też w sposób nie pozbawiony ironii i złośliwości :

- „Roi mi się od rana po głowie przyjazd Danielewicza [...] On się zanudzi na śmierć, rozteskni się na drugą śmierć, zamęczy się drogą na trzeci zgon. I trzy razy umarły siądzie w dyliżans, by wrócić do Munich” (8).
- „Oto il duca Rignano, mąż owej Kambyza bogini, który jest jednym z najuczeńszych członków tutejszej medycznej i fizycznej akademii. Wygląda na szwajcarskiego kelnera, ale rzecz swoją umie szczerze i doskonale wyklada” (6).
- „Zawczoraj w wieczór przyprowadziłem tam pod rękę Wąsowiczową. Baba przez dwie godziny opierała się na ręce mojej i wlokła się jak ranna hiena po Wizie” (28).
- „... Józefa Kalinowska siadła do fortepianu. Słyszałaś Ty kiedy ryk krowy tyrolskiej, pisk rozkochanego kota, skomlenie psów zgromadzonych nad ścierwem? [...] Wciąż głos Twój krążył mi nad uszami, jakby anielska obrona od tych ziemskich głosów, jakby tarcza melodii przeciwko tym nożom pisku” (28).
- „... i rozprawiając wyszliśmy razem, zostawiwszy te panny, Fregatę i Boreala z gębą otworzoną...” (26).

KAZUS LISTU MIŁOSNEGO NA TLE EPOKI. LISTY ZYGMUNTA KRASIŃSKIEGO DO DELFINY POTOCKIEJ

WNIOSKI:

Najważniejszym wnioskiem wypływającym z analizy korespondencji poety jest stwierdzenie, iż **klimat epoki romantyzmu „stał się decydującym współtwórcą” treści, sposobu jej ujęcia oraz wyrazu stylistyczno-językowego listów**. Ów wniosek nie wyklucza oryginalności inwencji twórczej jednego z najwybitniejszych polskich epistolografów, przejawiającej się zwłaszcza w podporządkowaniu podejmowanych tematów jednej, zasadniczej idei, tj. miłości, co było zgodne z nadrzędnym celem korespondencji miłosnej; w różnorodności i bogactwie słownictwa, służącego nie tylko wyrażaniu uczuć poety, ale również prezentacji otaczającej go rzeczywistości i ukazaniu jej w sposób wieloaspektowy; w posługiwaniu się ostrym kontrastem dla uwypuklenia istotnych i znaczących kwestii; w opisach poetyckich, które są dominantą stylistyczną listów; w znakomitym wykorzystaniu zakorzenionych w tradycji literatury europejskiej mitów, symboli i motywów literackich oraz w sposobie ich ujęcia.

UNIWERSYTET
MIKOŁAJA KOPERNIKA
W TORUNIU

NARODOWA AGENCJA
WYMIANY AKADEMICKIEJ

ЛЬВІВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
імені Івана Франка

JAK NAPISAĆ LIST MIŁOSNY Z EPOKI?

TŁO SPOŁECZNO-KULTUROWE. POSTACI. WYKORZYSTANIE STYLIZACJI

Jeśli chcemy napisać list miłosny w stylu dawnej epoki, to warto zwrócić uwagę na **język, styl i formę tego czasu**. Wykorzystujemy tu zatem **stylizację rozumianą jako** celowe nadanie wypowiedzi (tekstowi, mowie, dziełu artystycznemu) cech charakterystycznych dla określonego stylu, epoki, środowiska lub gatunku. Stylizacja może obejmować:

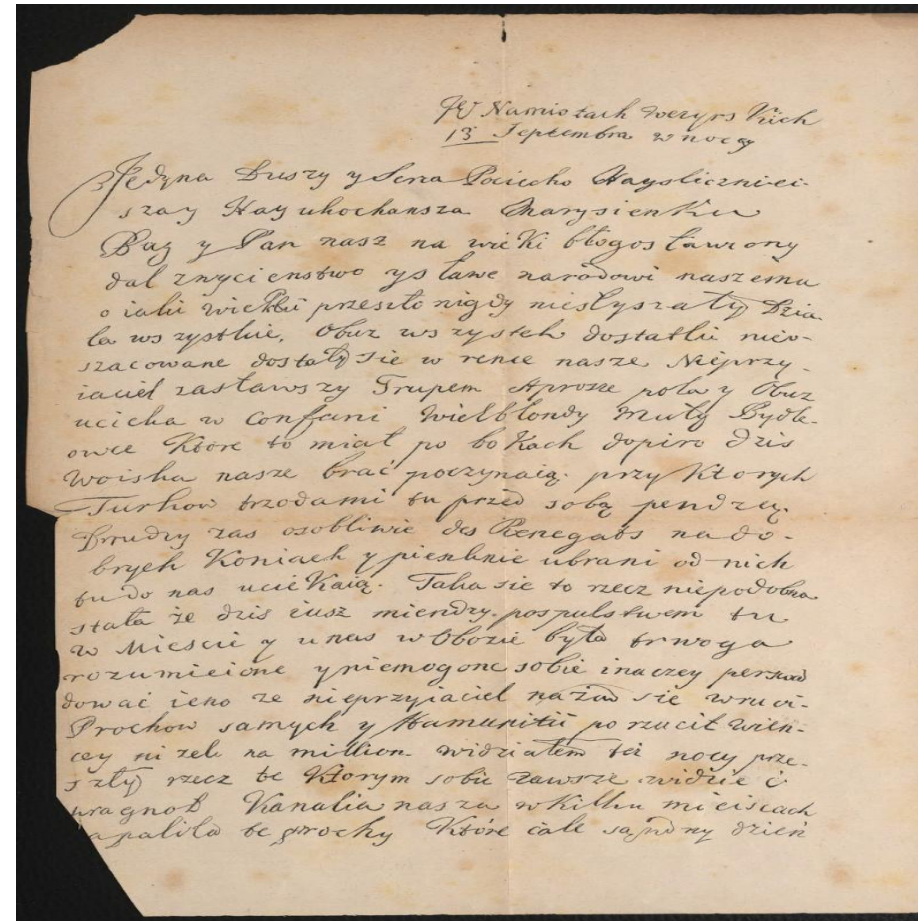
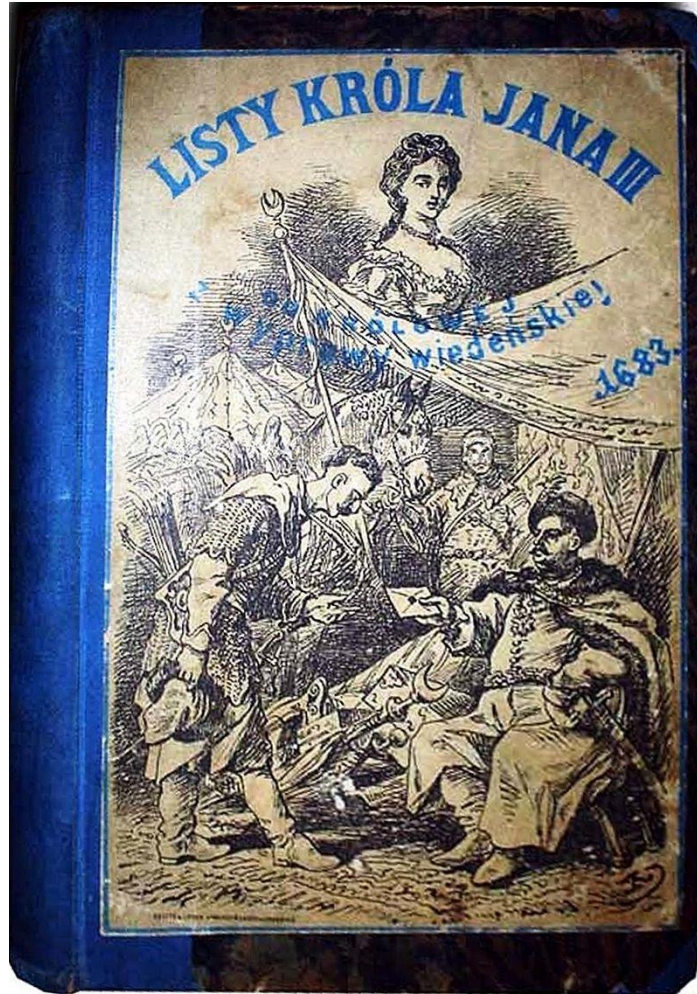
- **Słownictwo** (archaizmy, dialekty, zwroty typowe dla danej epoki).
- **Składnię** (np. długie, rozbudowane zdania w stylu barokowym).
- **Formę i strukturę** (np. klasyczna budowa listu z epoki).
- **Zabiegi stylistyczne** (np. metafory, porównania, kwiecisty język).

Jednym z przydatnych tu rodzajów stylizacji jest **archaizacja**, czyli nadanie tekstowi cech języka dawnej epoki (np. *Zali wiesz, miła gołąbko moja, jako tęsknię za Tobą?*). A zatem:

- **Używaj archaizmów** (*przeto, jeno, iż, albowiem*).
- **Wstawiaj metafory i porównania** (*Twoje oczy są jak te gwiazdy co mnie prowadzą w mroku nocy*).
- **Możesz dodać cytaty z poezji lub Biblii**.

JAK NAPISAĆ LIST MIŁOSNY Z EPOKI?

TŁO SPOŁECZNO-KULTUROWE. POSTACI. WYKORZYSTANIE STYLIZACJI

DZIĘKUJĘ ZA UWAGĘ

UNIWERSYTET
MIKOŁAJA KOPERNIKA
W TORUNIU

ЛЬВІВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
імені Івана Франка